

Van, Muradiye (Pergri) Surp Stepanos Manastırı (Der Huskan Vordi)

Վան Մուրադիյե (Բերկրի) Սուրբ Ստեփանոս (Տեր-Հուսկան-Որդու) վանք

Van Mouradiye Saint Stephane Monastère (aussi Saint-Étienne)

19.07.2018

armenian on web

Ardachès S. / Khodjasarian

<https://bit.ly/2uUFA1N>

Surp Stepanos Manastırı, Ermeni Coğrafyası'nda Büyük Hayk'ın (Մեծ Հայք) sekizinci eyaleti olan Vaspuraban'ın (Վասպուրական) Van-Tosp (Վան-Տոսպ) (1) Sancağı'nda, Van Gölü (Վանա լիճ) kuzey doğusunda Arkelani veya Arberani / Darperuni (Արբերանի / Տարբերունի) (2) yöresindeki Pergri'de (3) yer alır. Dzağgadz Lerner (Ծաղկազ Լեռներ) günümüzde Ala Dağlar sıradağının Aksürek Dağı yamacında (Aksorik Dağı, Akçadağ) 39°00'06''K ve 43°44'23''D koordinatlarında bulunur (4).

Yakınında Arkelani Aziz Meryemana Manastırı (Արգելանի Ս. Աստվածածին վանք) (<https://bit.ly/2Kb4uPk>) vardır.

Tamamiyle Ermeni yerleşim yeri olan kale-şehri Pergri (Berkri) (5) Büyük Hayk'ın bölünmelerinden sonra Beylerbeyi Aşot Bagratuni 880 yılında ele geçirir. 1021'de Bizans İmparatorluğu, XVI. yy ise Osmanlılar tarafından işgal edilir. Önce 1894-1896 daha sonra 1915 katliamları ile Ermeniler din değiştirmeye mecbur edilirler, red edenler ise katledilirler (6). Pergri merkezde 1890 yılında 2.070 Ermeni yaşarken 1915 yılında bu sayı 187'ye iner (7).

Dağ yamacındaki Der Huskan vortu Surp Stepanos Manastırı (Տէր Յովսէփանոսի Սուրբաշունի վանք) 13 yüzyılda inşa edilir. Huskan ortı Aziz Stepanos eğitimini Aziz Meryemana Manastırı'nda alır. Din adamının cenazesi ölümünden sonra (1251 yılında) şapele gömülür (8). Vartabed Husig'in görev gördüğü dağ tepesindeki Arkelani Aziz Meryemana Manastır (2100 m) ile Huskan Vortvo Stepanos (1950 m) iki ayrı manastır iken sonraları birleştirilir; ikincisinde rahip Huskan'ın oğlunun mezarı bulunduğu kutsallaşır ve haç mekanı haline gelir. Manastırlar Surp Harutyun, Surp Nşan ve Surp Garabed (Սուրբ Հարութիւն, Ս. Նշան, Ս. Կրապէտ) olarak da anılırlar (9).

Surp Stepanos / Saint-Etienne Manastırı

Üstte : Batı – Doğu ; altta : Güney ve Kuzey cepheler

İlçe merkezinin 2.5 km. batısında, Kilise mahallesindedir (günümüzde Muradiye Bey Mahallesi). Bend-i Mahi çayının hemen yanında yükselen, Aksorik dağının yamacında kurulmuştur. Manastır, dikdörtgen planlı bir kilise, bir şapel ve kilisenin batısında yer alan ve günümüze ulaşamayan, sadece temel kalıntıları kalan geniş hücrelerinden oluşmaktadır; çevresinde mezar kalıntıları bulunur.

Surp Stepanos Manastırı'nın mezarlığı, manastırdan 350 m. güneyde, doğuya bakan bir dağ kolunda oluşan bir platoda bulunur. Mezarlıkta 10 tane haçkar bulunmaktaydı; bunlardan üç tanesi 1516, 1522 ve 1533 yıllarından kalma idi.

Եղեռն եղերևից հետո
Լուսանկար: Սամվել Կարապետյան

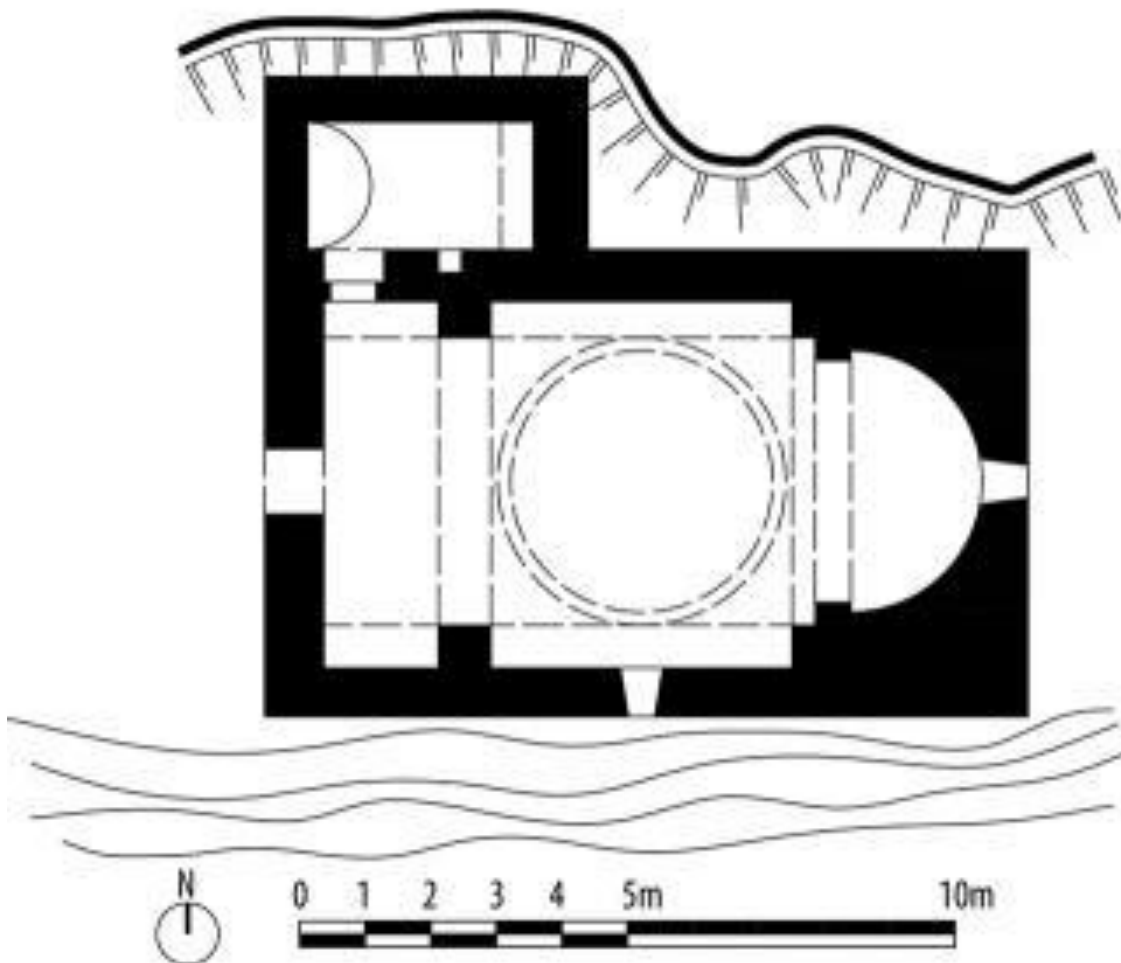
Kayalıklardaki haçkarlar ve manastır duvarlarındaki taşların üzerine kazınmış tarihler binanın 15. yüzyıl başlarında kullanıldığını ortaya çıkarmaktadır. Kesme taşlarla kaplanmış kilise muhtemelen 15. yy ve 17. yüzyıllarda onarım görmüştür. Manastır 1915'e kadar düzenli olarak işlemiş, bu tarihten sonra ise talan ve tahrip edilmiştir. Görgü şahitleri ise manastır duvarlarının 1970 yılına kadar sağlam olduklarını aktarmaktadırlar. Günümüzde kilise iç mekanında definecilerin kazdığı birkaç metrelik kazılar bulunmaktadır.

Kuzey cephesi kaya kütesine bitştirilen kilise, 11,4 x 7,25 m büyüklüğünde, tek nefli küçük bir yapıdır. Binaya günümüzde yıkılmış olan batıdaki bir kapıdan girilmektedir. Üzeri tonoz örtülü olduğu anlaşılan giriş bölümü güney cephesi dışında büyük ölçüde yıkılmıştır. Buradan sivri kemerli bir açıklıkla orta bölüme,

kuzey duvardaki bir kapıyla ise bir mezar odasına geçilmektedir. Orta bölüm içten yuvarlak, dıştan sekiz köşeli bir kasnak üzerine oturan piramidal külahla örtülmüştür. Kubbe duvardan 0,5 m çıkıntı yapan dört adet sütun ve bunları birbirine bağlayan sivri kemelere oturmaktadır. 4 m çapındaki kubbe, haç şeklinde bir kaburga ile desteklenmiştir. Kaburganın başlangıcında dört adet mazgal pencere vardır. Doğuda büyük kısmı yıkılmış olan yarım daire planlı apsis yer almaktadır. 2,75 m derinliğindeki apsise üç basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır. Kilise kubbedekilerle birlikte güney cephede bulunan bir mazgal pencereyle aydınlatılmıştır.

Kuzeyindeki mezar odası 2,8 x 1,85 m büyüklüğünde, üzeri tonoz örtülü küçük bir yapıdır. Doğuda bir seki, kuzey ve güney duvarlarında ise birer niş bulunmaktadır. Kilise dış yüzü kesme taş örgülü dolgu duvar tekniği ile inşa edilmiştir. Duvar kalınlıkları 1 - 1,2 m arasında değişmektedir. Kuzey duvarı ana kayaya yaslandığından yalnız iç cephesi mevcuttur. Güney cephesi arazinin meyilli oluşu nedeniyle daha sağlam yapılmıştır. Günümüzde kesme taşların çoğu sökülmüş durumdadır. Doğu ve batı cepheler, beşik çatıdan dolayı birer üçgen alınlıkla bitirilmiştir. Yapının üst kısmında bütün cepheleri dolanan iki silme şeridi bulunmaktadır.

Oldukça sade yapıdaki kilisenin kubbe kasnağının altındaki kornişte alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş dört adet kuş figürü yer almaktadır. Güneybatıdaki pendentifte taşa kazınmış bir kuş betimi daha vardır. Apsis örtüsünün kilit taşına yerleştirilen geometrik desenli iki devşirme taş dışında süsleme yoktur (10).

Plan : J. M. Thierry, R. E. A. 1989 - Haçkarlar - Kubbenin son durumu

Günümüzde kilisesinin piramid kubbesinin kaplama taşları yok olmuştur. Sahının çökmesiyle batı tarafının üstü açılmıştır. Apsisin bulunduğu duvar yarısına kadar açılmış geriye kalanlar ise, harap durumdaki duvarlardan ibarettir., Kilisenin içi 'köstebek yuvaları'na dönmüştür.

Averak / Averagi Köyü (Ավերակ / Ավերակի գիւղ) – Սուրբ Ստեփանոս Նախավկա

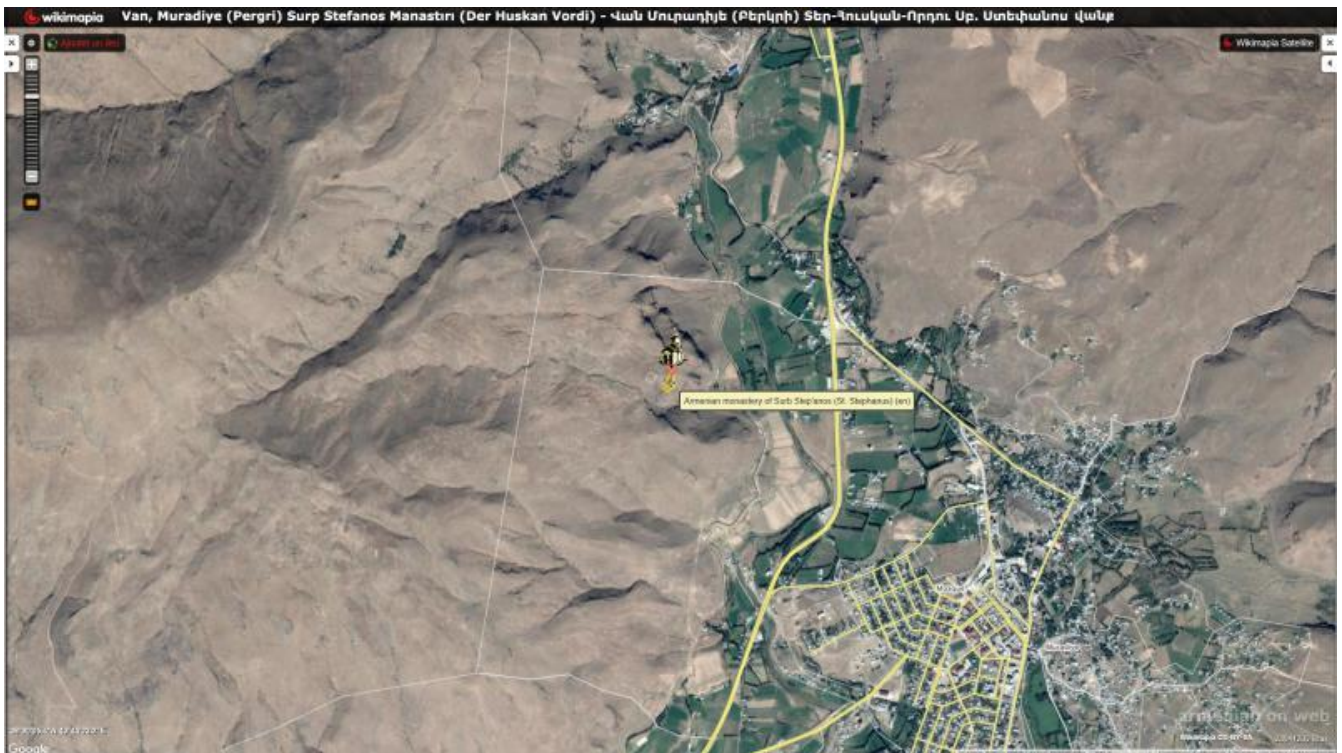
Manastırın ismi ve bulunduğu köy hakkında tamamlayıcı bilgiler :

Kilise ve anıtlar alanında söz sahibi araştırmacı Samvel Karabetyan, Surp Stepanos Husganorti Manastırı ismini 'Nakhavga' ile tamamlamakta (11).

'Nakhavga' (Նախավկա) 1. yüzyılda Hristiyanlık için hayatını feda eden diacre (protodiacre)'lara verilen sıfattır. Hellence St. Stepanos, Latince St-Etienne bunlardan biridir. Tarihi Ermenistan topraklarında 'Nakhavga' adlandırılan ondan fazla kilise ve manastır bulunur fakat Pergri'de değiller (12). Melik-Pağışyan da kitabında (13) Huskan'ın oğlu Stepanos Manastırı ve Huskan'ın oğlu Stepanos Nakhavga Manastırını h. Osgyan gibi (14) ayrı işler. Ermeni Patrikhanesi kilise ve manastır listesinde 'Nakhavga'yı kullanmaz (15).

Van 2006, Kültür ve Turizm envanteri ise Thierry (16) gibi Stephanos'un latince karşılığı olan 'Aziz Etienne''de karar seçer.

Sonuç olarak, sadece Karapetyan Husganorti St Stepanos Nakhavga başlığını kullanmıştır. (A. S./H.)

Kaynak ve dip notlar :

- 1 - <https://bit.ly/2NxcOeh>
- 2 - M. J. SAINT-MARTIN, *Mémoires historiques et géographiques sur l'Arménie*, T. 2, Paris 1819, P. 426-427
- 3 - Բերկրի, Բարկիրի, Բարկրի, Բերգրի, Պարկիրի, Բերգրի-կալե, ալեյի ուշ Սուրադիյե, Pergri, Perkri, Berkri, Bargere, Bargiri, Muradiye.
- 4 - <https://bit.ly/2LaxwnR>
- 5 - <https://bit.ly/2Nxn5r3>
- 6 - *Küçük Ermeni Ansiklopedisi*, I. cilt, Yerevan, 1990
- 7 - Raymond Kévorkian, *Le Génocide des Arméniens*, Paris 2006, s. 396-397)
- 8 - *Քրիստոնյա Հայաստան*, Երևան, 2002, էջեր 142-143, 178, 930
- 9 - Ոսկեան Համագասպ, Հ., *Վասպուրական-Վանի վանքերը*, մաս Ա, Վիեննա, 1940, էջ 357-378
- 10 - *Kültür ve Turizm envanteri*, Van 2006, cilt I, s. 308
- 11 - Սամվել Կարապետյան, *Եղեռն եղերնից հետո*, հատոր Ա, Երեվան 2015, էջ 168
- 12 - Հրաչ Սարկավակ Խաչատրեան, in *Էջմիատզին*, Երեվան 1997, էջ 122-128; *Քրիստոնյա Հայաստան*, Երեվան 2002, էջ 926
- 13 - Ստեփան Մելիք-Բախշյան, *Հայոց պաշտամունքային վայրեր*, Երևան, «ԵՊՀ հրատարակչություն», 2009, էջեր 377, 398
- 14 - Ոսկեան Համագասպ, Հ., *Վասպուրական-Վանի վանքերը*, մաս Ա, Վիեննա, 1940, էջ 356 ve 357-378
- 15 - Ermeni Patrikhanesi (ՔԱՂՎԱԾՔՆԵՐ ՀԵՏԵԻՅԱԼ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ - ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ ԿՈՂՄԻՑ ԹՈՒՐԵԻԱՅԻ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴԱԲԱՆԱՆՔՆԵՐԻ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԵԱՆԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ԵՒ ՎԱՆՔԵՐԻ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐԸ ԵՒ ԹԱՔՐԻՐՆԵՐԸ (ՉԵԿՈՅՑՆԵՐԸ) 1912-1913թթ. ՏՊԱԳՐՈՒԱԾ «ԷԶՄԻԱԾԻՆ» ԱՄՍԱԳՐՈՒՄ Ա. Խ. ՍԱՖՐԱՍՏԵԱՆԻ ԿՈՂՄԻՑ 1965թ.-ԻՆ Ա, Բ, Գ, Դ, Ժ ՀԱՄԱՐՆԵՐՈՒՄ ԵՒ 1966թ.-ԻՆ Բ, Գ, Զ, Է, Ը, Թ-Ժ ՀԱՄԱՐՆԵՐՈՒՄ ԵՒ (2) ԹԵՈՂԻԿԻ «ՀԱՅՈՑ ԳՈՂԳՈԹԱ» ԳՐԹԻՑ (ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, 1923թ.):
- "314-*Van Vilayet – Berkri kaza – Ter Huskan Vordi St. Stepanos Monastery, Argelan The Church of Holy Mother of God(auth. Teodik) - Վանի վիլայեթ, Բերկրիի գավառ 'Տեր Հուսկան Որդի Ս. Ստեփանոս' վիմափոր մենաստանը, իսկ քարալերան կատարում 'Արգելան Աստվածածին վանքը'(հեղ., թեոդիկ):"
16 - J.-M. THIERRY, *Révue des études arméniennes*, Paris 1989, p. 188-194